

“ÇANKIRI DUYGU GAZETESİ”NDE BULUNAN HİKÂYE VE MASALLARDA MOTİF İNCELEMESİ**Dr. Öğr. Üyesi Şerife ÖZER*****Merve YALDIRAN*****Özet**

İnsanlar dünyanın yaratılışından itibaren gerçek veya gerçeküstü olayları hikâye veya masal başlığı altında anlatmışlardır. Toplumlar yaşadıkları bölgeye, kültüre veya ihtiyaçlarına göre oluşturduğu anlatıları kendi kültürleri bağlamında dile getirmiştir. Bu çalışmanın amacı, Çankırı Duygu Gazetesi’nde bulunan hikâye ve masalların motif incelemesini yapmaktır. Gazetede bulunan bu hikâye ve masallar Türkiye Türkçesine aktarılmış daha sonra motif incelemesi yapılmıştır. Bu çalışmamızda, Duygu Gazetesi’nde yer alan hikâye ve masalların özet kısımları verilmiş, sonrasında ise hikâyelerin ve masalların barındırdığı motifler ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çankırı, Duygu Gazetesi, Halk Hikâyesi, Masal, Motif**MOTIF ANALYSIS IN STORIES AND TALES IN “ÇANKIRI DUYGU NEWSPAPER”****Abstract**

Since the first time human beings came to the world, they have told real or surreal events under the title of story or fairy tale. Societies have told the narratives they have created according to the culture or needs of the region they live in, in the context of their own cultures. The aim of this study is to analyze the motifs of the stories and tales in Çankırı Duygu Newspaper. These stories and tales in the newspaper were translated into Turkey Turkish. Then, motif analysis was carried out. In this study, the summary parts of the stories and tales in Duygu Newspaper are given, and then the motifs of the stories and fairy tales are discussed.

Keywords: Çankırı, Duygu Newspaper, The Folk Story, Tale, Motif

* Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/Çankırı- serifeozer@karatekin.edu.tr (ORCID ID: 0000-0002-1167-9317)

* Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ana bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, Çankırı-Türkiye, e-mail: merveyaldiran@gmail.com. (ORCID: 0000-0002-6667-736X)

Derleme Makale.

Sayfa Sayısı:1309-1330

Makale Geliş Tarihi: 23.08.2021

Makale Kabul Tarihi:26.09.2021

Makale Yayın Tarihi:31.12.2021

Giriş

Halk hikâyeleri, 15. yüzyıldan itibaren eski destanların yerini almış, âşıklar tarafından söylenmiştir. Halk hikâyeleri birçok araştırmacı tarafından incelenmiş ve çeşitli tanımlamaları yapılmıştır. Boratav halk hikâyesini, “Çağdaş çağlara yaklaştıkça geçirdiği değişimle destanların yerini tutan halk ürünü.” olarak tarif etmiştir (Boratav, 1946: 147). Alptekin (2002: 18) ise halk hikâyelerini “Anadolu’da göçebelikten yerleşik hayata geçişin ilk edebî ürünlerinden olup aşk, kahramanlık vb. gibi konuları işleyen Türk, Arap, İran ve Hint kaynaklı olan, büyük ölçüde âşıklar ve meddahlar tarafından anlatılan, nazım nesir karışımı anlatmalardır” şeklinde açıklamıştır. Hikâye, insanoğlunun ilk edebi ürünlerinden olan destanlarla birlikte doğmuş ancak günümüze kadar önemli değişimlere uğramıştır. “Hikaye türünün en eski örnekleri olan ve destandan modern hikayeye geçişi sağlayan anonim eserlerdir.” (Albayrak, 1993: 5) Hikâyenin modern anlamda edebi tür haline gelmesi 19. yüzyıl yazarlarının metinleriyle olmuştur. Bütün hikâyelerde, olay veya durumları aktaran bir anlatıcı yer alır ve olayların içindeki kişiler karakteristik özellikleriyle ifade edilirler. Bu tür edebi metinlerde olaylar belirli bir zaman ve mekânda geçer.

Masal; insanın gerçekte gerçek üstünü harmanlayıp olmasını hayal ettiği dünyada, geçmişte belirsiz bir zamanda, sıradan insanların çoğu kez gerçeküstü güçlerle donanıplağan veya olağanüstü varlık ve olaylarla mücadelesinin anlatıldığı hikâyelerdir (Güzel ve Torun, 2008: 69). Türkçe Sözlük’te masal tanımına şu şekilde yer verilmiştir: “Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, doğa dışı varlıklara yer verip çoğunlukla insanların belli olmayan bir zamanda ve yerde başından geçen, olağan dışı olayları aktaran bir anlatı türü” (Türk Dil Kurumu [TDK], 1994: 514) Pertev Naili Boratav masalı “Nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekte ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı.” olarak tanımlamaktadır (Boratav, 1973: 80). Sakaoglu’na göre masal; kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu kadar dinleyenleri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür (Sakaoglu, 1999: 134). Görüldüğü gibi masal daha birçok araştırmacı tarafından farklı açılardan ele alınıp tanımlanmıştır. Buna göre masallar; günlük hayatın içinde bir anlatıcı tarafından eğlenme, eğitime, vakit geçirme, sosyalleşme gibi belirli ihtiyaç ve amaçlar doğrultusunda aktarılan; dinleyicinin düş gücüne hitap ederek ona belirli iletiler telkin eden; karakterleri, mekânı ve zamanı olağanüstü kurmaca özelliklere sahip olan her türlü anlatılardır. Masallarda iyilik, çalışkanlık, fedakârlık, emek vermek, doğru söylemek, büyüklere saygı duymak gibi erdemler ödüllendirilir; aksi olan kötü huy ve davranışlar ise cezalandırılır (Arslan, 2017: 21).

Sözlü edebiyatın temel taşlarından biri de motiftir. Motif olmayan masal, hikaye veya efsane düşünülemez. Stith Thompson motifi şu şekilde tanımlar; “Motif, eskiden beri yaşama kabiliyetine sahip olan, masalın en küçük unsurudur” (Thompson, 1951: 415, akt. Sakaoglu, 2007: 15). Sözlü edebiyat ürünlerindeki motifler, o toplumun, düşünce ve olaylara karşı bakışı hakkında fikirler vermektedir.

İç Anadolu Bölgesi'nde bulunan Çankırı'da Neolitik Devirden (M.Ö.7000-5000) bu yana yaşamın devam ettiği bilinmektedir. Günümüze kadar birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış olması sebebiyle Çankırı, zengin bir kültürel mirasa sahiptir.

Çankırı'da gazete ve dergi yayıncılığı Cumhuriyetin kuruluşundan iki sene öncesine kadar uzamaktadır. 1921'den itibaren birçok gazete ve derginin yayımlandığı Çankırı'da, "Duygu" gazetesi "1930-1938" yılları arasında 8 yıl boyunca haftalık gazete olarak yayın hayatına devam etmiş, toplamda 404 sayı çıkarmıştır. Aşağıdaki hikâyeler "Duygu" gazetesinin bütün sayıları taranarak özetlenmiştir. Ayrıca bu hikâyeler Dehri Dilçin tarafından bir kitap halinde yayımlanmıştır.*

1. Duygu Gazetesinde Yer Alan Hikâyeler

1.1. Hikaye-i Şifayi ve Selvi Han

Zamanın birinde Nişabur şehrinde iki adam yaşarmış. Birinin adı Beyzade, diğerinin adı ise Ebusef'dir. Beyzade zengin, Ebusef ise fakirdir. Bir gün Ebusef, Beyzade'nin yanına varıp aşinalık etmek istemiş, fakat beyzade ona hiç iltifat etmediği için evine gidip hem fakirliğine hem de bir çocuğu olmadığı için ağlamaya başlamış. O sırada kapıdan içeri bir derviş girmiş. Derviş; Ebusef'e niye ağladığını sorduğu zaman, Ebusef çocuğu olmadığı için ağladığını söyler. Derviş hemen bir elma çıkarıp Ebusef'e vermiş, "Al bunu ye! Eğer bir oğlun olursa adını Şifayi koy!" dedikten sonra kalkmış gitmiş. Derviş oradan ayrılıp Beyzade'nin yanına varır, ona da "Eğer bir kız evladın olursa adını Selvi Han koy!" dedikten sonra kaybolmuş. Bir zaman geçtikten sonra Beyzade'nin bir kızı, Ebusef'in ise bir oğlu olmuş. Dört beş yaşına geldiğinde Beyzade kızını okula vermiş, Ebusef fakir olduğu için oğlunu okula verememiş. Ebusef'in oğlu bir gün okulun yanından geçerken Şifayi ve Selvi Han birbirlerini görmüşler ve o vakit birbirlerine âşık olmuşlar. Şifayi, fakir olduğundan utanmıştır. Ancak, o andan itibaren Şifayi ve Selvi Han söyleşmeye başlamışlar. Kız, oğlana babana söyle seni benim hocama versin deyince oğlan; "Benim babam fakirdir okula veremez." demiş. Kız, "Başımda birkaç altın var, al onları, babana ver! Seni okula versin." deyince oğlan altınları alıp babasına gidip, "Birkaç altın buldum beni okula ver." demiş. Babası da oğlanı hemen götürüp hocaya vermiş. Kız evlerinin yanındaki bahçeye anasından izin alıp okuldakileri bahçeye davet etmiş. Evdeki cariyeyi gönderip Şifayi'yide çağırtmış. Cariye kız, konuştuğundan sonra Selvi Han'a Şifayi'nin geleceğini haber etmiş. Onlar gelene kadar kız biraz uykuya çekilmiş, o sırada bir bülbül gelip acı acı ötmeye başlayınca Selvi Han bülbüle iki beyit söylemiş ve sonra uyumaya başlamış. Kız uykudayken mektep hocası ve çocuklar bahçeye gelmiş, her biri bir tarafa dağılarak oynamaya başlamışlar. O sırada mektep hocası ve Şifayi yalnız kalmışlar. Hocası "Kalk sende oyna!" dese de yerinden kalkmamış. Bir vakit sonra çocuklar yemişler, içmişler, herkes eğlendikten sonra evlerine dönmüş ama hala kız ortalarda yokmuş. Şifayi, cariyeye kız Kamile'ye Selvi Han'ın nerde olduğunu sormuş. O da köşkte uyduğunu söyleyince rüzgâra karşı durup birkaç beyit de söylemiş. Kız, uyanınca bir bakmış ki kimseler yok, herkes gitmiş, Şifayi'nin de gittiğini düşünerek birkaç beyitte o söylemiş. Kamile'yi çağırıp "Elimi tut!

* Daha geniş bilgi için bk. (Dilçin:2002)

...

(akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

Sevdiğimin yerleri bari gezeyim.” diyerek bahçenin kapısını açıp aşağı doğru inmeye başlamış. Bir de görmüş ki Şifayi havuzun başında oturup durur. Selvi Han Şifayi’ye doğru gelirken kızı fark etmiş, ona beyitler söylemeye başlamış. Selvi Han da gidip dizinin üzerine oturunca Şifayi, Kamile’den utanıp yüzünü çevirmiş. O yüzünü çevirince kızda ona gücenip kalkıp karşısına oturmuş. Şifayi, Kamile’den özür dilemiş. Selvi Han bu özrü sevap görmüş, oda cariyeden özür dilemiş. Ertesi gün okula gidince kız, “Babana söyle gelip beni istesin.” Deyince oğlan, “Benim babam fakirdir baban seni bana vermez.” demiş. Kızda “O zaman al başımdaki altınlardan babandan beni dile.” demiş. Şifayi altınları alıp hemen babasına varmış. “Şu kızı bana iste!” deyince babası “Oğlum o kızın babası zengindir bize kız vermez!” demiş. Oğlan çok ağlayınca, annesi dayanamamış ve kızı istemeye gitmiş. Fakat Selvi Han’ın babası onu evden kovmuş. Şifayi’nin annesi gidip oğluna olanları anlatmış. Oğlan ağlayarak bir arzuhal yazdırmış ve bu arzuhali ağlayarak Nişabur şahına vermiş. Şah, oğlana gözyaşlarını sildirip meclisi toplamış aldıkları karar ile Beyzade’yi getirmişler. Selvi Han’ın babasına “Karşı çıkma kızımı bu oğlana ver!” demişler. Beyzade o zaman bin kuruş başlık versin, benimde bir namusum var demiş. Kızın babasına Bey’in istediği parayı söylemişler. O da, “Bu kadar malım yok.” diyerek biraz müsaade istemiş. Kızın babası bir sene süre vermiş. Bu süre içerisinde istediklerini getirirse kızı vereceğini yoksa kızı vermeyeceğini söylemiş. Oğlan bunları duyunca para kazanmak için yola çıkmış ama son bir kez kızı görmek için kızın evine giderek, Kamile’ye kızı çağırtmış. Selvi Han, havuzun başına gelmiş ve ikisi de ağlayarak vedalaşmışlar. Şifayi, yolda giderken turnaların Nişabur’a gittiklerini fark etmiş ve turnalar ile Selvi Han’a mesaj göndermiş. Turnaların Nişabur şehrinin üzerinde sema ettiklerini gören Selvi Han turnalara birkaç beyit söylemiş. Şifayi, gittikten sonra günler geçmiş, kış gelmiş, bir şehre varmış. Gördüğü bir kahveye girmek istemiş ama kahveci ona kapıyı açmamış. Şifayi, kahveciye bir şeyler söyleyince kahveci kapıyı açıp onu içeri almış. Kahveci, Şifayi’nin halini görünce ne olduğunu sormuş. Şifayi, halini hem anlatmış hem ağlamış, onun bu halini gören kahvehanedekiler de ağlamaya başlamışlar. Sonra derdinin dermanının Şah Behvac olduğunu söyleyip ona gitmesini söylemişler. Şifayi de hemen yola çıkmış, bir şehre varmış ama o şehirde yaşayanlar fakir kimseleri misafir kabul etmediği için kimse onu misafir etmemiş. Şifayi de bir harabe köşeye çekilip geceyi orda geçirmiş. Ertesi gün yola devam etmiş, sonunda Şah Behvac’ın şehrine varmış. Şah’ın olduğu yere varıp bir arzuhal yazdırıp halini anlatmış ve bu arzuhali Şah’a ulaştırmış. Şah, oğlanın ağladığını görünce onu teselli ederek ona yardım edeceğini söylemiş. Biraz mal mülk verdikten sonra onu geri yollamış. Yolda giderken haramiler Şifayi’nin önüne geçip bütün malını mülkünü alıp onu hapsetmişler. Zindanda ağlayıp deyişler söylerken harami başının kız kardeşi, Şifayi’nin söylediklerini duymuş. Gece zindana gelerek Şifayi’yi zindandan kurtarmış. Oğlan, tekrar Behvac’ın huzuruna gidip olanları anlatmış. Şah, askerlerini göndererek haramileri dağıtmış. Ne kadar malı varsa hepsini de Şifayi’ye vermiş, Şifayi sevdiğine doğru yola çıkmış. Ama memleketinde kıza “Şifayi öldü.” diye haber getirmişler. Kız, bu haberi duyunca sürekli ağlamış durmuş. Şifayi, Nişabur’a yaklaşınca bir mektup yazıp kıza göndermiş. Kız, mektubu okuyunca sersemleyerek gidip bir köşeye oturmuş. Ana babası, kızın rızası olmadan onu başkasına verip düğün kurmuşlar. Nişabur’a on beş günlük yolu kaldığında yolda gördüğü kişiler ona “Buralarda ne durursun: Kıza on - onbeş güne düğün edecekler” deyince Şifayi ağlamaya başlamış. Yanına yaklaşan bir derviş, “Ağlamayı bırak! Seni ben inşallah yetiştiririm, gözünü yum.” demiş. Oğlan gözünü kapatıp açınca Nişabur şehrinin yakınlarında olduğunu

görmüş. Derviş o anda yok olmuş. Oğlunda yüklerini alıp anasının babasının yanına varmış. Kamile oğlının geldiğini görünce hemen kıza söylemiş. Kızda hemen bir mektup yazıp Kamile ile oğlana göndermiş. Oğlan mektubu okuyup oda hemen bir mektup yazarak kıza göndermiş. Şifayi hemen kızın babasına varıp “İstediklerini getirdim, Selvi Han’ı artık bana ver!” deyince babası “Kızı başkasına verdim, git kısmetini başka yerde ara!” demiş. Oğlan başka çare olmadığını anlayınca hemen bir arzuhal yazdırıp Nişabur Şahı’na göndermiş. Şah, hemen kızın babasını çağırıp onları sormuş ve bu işi bozmasını söylemiş. Sonra Şah bir meclis kurdurup araya perde çekmiştir. Kızla oğlanı ayrı ayrı yere oturtup hep beraber onları onlardan dinlemişler. Bütün meclistekiler, kızın da oğlanında doğru söylediğini duyunca kız oğlana verip düğün yapmışlar. (Çankırı Duygu Gazetesi, 1932).

1.1.1. Motifler

Hikâyeye kısa bir giriş formeli ile başlanmış bu kısa bir girişten sonra hikâyeye geçilmiştir. Çocuk sahibi olamayan kişilerin çocukları olmaz, bir dervişin verdiği yiyeceği yedikten sonra çocukları olur ve bu çocuklar büyüdükten sonra birbirlerine âşık olurlar. Olaylar buradan sonra başlar. Kahramanın sevdiği ile evlenebilmek için verdiği mücadeleler etrafında olaylar gelişmiştir. Kahraman, zalim beye karşı yaptığı mücadeleleri kazanarak sevdiğine kavuşur. Zalim beye karşı başka şehirde yaşayan güçlü beyler sayesinde üstün gelmiştir. Hikâyede, hayvanlar kahramanlara yardımcı olmuşlardır. Hikâye bitiş formeli kullanılmadan mutlu bir sonla bitirilmiştir.

Hikayei Şifayi ve Selvi Han hikâyesi motiflerinin ayrıntıları için bu hikâye üzerinde çalışma yapmış olan Faruk Çolak’ın makalesine bakılabilir (Çolak, 2005).

Tablo 1. Hikaye-i Şifai ve Selvi Han Hikâyesinde Yer Alan Motifler

a. Zengin Adamlar	Selvi Han’ın babası Beyzade Bey
b. Çocuk Sahibi Olamayan kahramanlar	Beyzade Bey ve Ebusef.
c. Yardımcılar	Derviş, Cariye Kamile
ç. Olağanüstü Yiyecek	Dervişin verdiği elmayı yiyen Beyzade ve Ebusef’in çocukları olur.
d. Yiyecekle Hamile Kalma	Dervişin verdiği elma.
e. Çocuklara Ad Verme	Derviş, sihirli elmayı verirken doğacak çocuklarına isimlerini söyler.
f. İlk Görüşte Aşık Olma	Selvihan ve Şifayi ilk görüşte birbirlerine âşık olurlar.
g. Dünür Olma	Ebusef oğlu Şifayi’ye Beyzade’nin kızı Selvihan’ı istemeye gider.

...	
ğ. Evlenme Şartları	Beyzade Şifayi'den kızı Selvihan için dil ile tabir olunmadık mal ister.
h. Padişah	Şifayi, Nişabur Şahı'nın yanına derdini anlatmaya gider.
ı. Gurbete Gitme	Kızın babasının isteklerini yerine getirebilmek için oğlan gurbete çıkar.
i. Esnaflar	Oğlanı hiç kimse misafir almayınca kahvecinin yanına gider.
j. Baştan Geçeni Anlatma	Şifayi kahveciye ve oradakilere başından geçenleri anlatır. Şah Behvac'ın huzuruna gidince olanları anlatır.
k. Harami	Şah Behvac'ın verdiği malları memleketine götürürken haramiler Şifayi'nin mallarını alır.
l. Hapis Etme	Haramiler, Şifayi'yi zindana atarlar.
m. Hapisten Kurtulma	Harami başının kız kardeşi Şifay'yi zindandan kurtarır.
n. Kerametler	Elma yiyen beylerin çocukları olur. Dervişin yardımıyla Şifayi gözlerini açıp kapatınca Nişabur yakınlarına varır.
o. Mektup	Şifayi ve Selvihan birbirlerine mektup yazarak birbirlerinden haberdar olurlar.
ö. Aşk İmtihanı	Şahın huzuruna çıkan Şifayi ve Selvi Han şiirler ile aşklarını dile getirirler.
p. Düğün	Şah ve meclistekilerin kararı ile Şifayi ve Selvi Han'a düğün yapılır.

1.2. Esman ile Zeycan Hikâyesi

Söyleyim hikayeti güzeller elinden şikayeti; Zeycan ile Esman'ı yad edelim, işitenlerin gönüllerini nur ile abat edelim. Zamanın birinde Kal'a hoş şehrinde Kal'alı Bey adında bir kimse varmış. Onun da Derviş İsmail isimli bir yazıcısı varmış. Yazıcısıyı evlendirip çırağı etmiş. Kal'alı Bey ile Derviş İsmail'in çocuğu olmaz. Bir gün evlerine bir Tanrı misafiri gelir, misafir kişiye ikisi de çocuğu olmadığını söyleyince misafir, eline kalemi alıp üç satır yazı yazar. "Sabah olunca bir kurban alıp Murat suyuna varın, Murat suyundan iki dalga koparın, bu dalgaların arasında kurbanı kesip bırakın." der. Kurbanı alıp Murat suyuna giderler. Orada iki rekât namaz kıldıktan sonra sudan iki dalga kopar kurban kesip iki dalganın arasına bırakırlar. Bu dalgadan iki nar gelir. Narları alıp misafirin yanına giderler. Misafir: "O narları alıp eve gidin, yarısını siz, yarısını hanımlar yesin! Dokuz ay on bir gün deyince iki çocuğunuz olacak. Oğlan olursa adını Esman, kız olursa adını Zeycan koyun! Ama sakın birbirlerinden ayırmayın!" der. Misafir, el kaldırıp dua eder sonra da yok olur. Narları alıp eve giden Kal'a Bey ile Derviş İsmail hanımları ile narları paylaşıp yerler. Dokuz ay on bir gün sonra beyin kızı, Derviş İsmail'in de oğlu olur. Yedi yaşına girince ikisini de hocaya verirler. On dört yaşına

...

(akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

geldiklerinde gençler birbirlerini sever, birbirlerinden ayrılmazlar. Bir kocakarı gelip bunlar ‘Kardeş midir?’ diye sorar. Koca karı ‘Ateş ile penbeye (pamuk) şaka olur mu?’ der. Koca karı öyle deyince oğlanı başka hocaya kızı başka hocaya verirler. Beş sene birbirlerini hiç görmezler. Esmen bir gün Cuma namazı kılmaya giderken kocakarı ile karşılaşır. Kocakarı “Abdestin var mı?” diye sorduğunda Esmen “yok”, der. “O zaman gel! Sana bir yer göstereyim, orada abdestini al!” der. Bir sarayın bahçesine girerler birlikte, kocakarı oradan dönüp gider. Kırk kurnadan su akar. Zeycan Esmen’in cemalini görür, ah edip “Bana onu nasip eyle!” der. Esmen Zeycan’ı görür. Bunlar birbirlerine yanıp tutuşurlar, kız oğlana bir elmas küpe verir. Oğlan gider ama aşk ateşi ile gözleri kan ile dolar, gün ve gün sararıp solar. Anası bu halini görünce ‘Oğlum sana ne oldu?’ der, oğlan bir şeyin olmadığını söylese de anası tekrar ağlayarak tekrar sorar ‘Oğlum sana ne oldu?’ diye. O da, eğer babasına zarar gelmezse ne olduğunu söyleyeceğini söyler. Cumaya gittiğinde olanları anlatır ve bayılır, babası oğlunun o halini görünce hemen Bey’in yanına gider: “Sultanım, Allah’ın emri ile çocukları birbirine kavuşturalım!” der. Bey, karısına söyler, fakat karısı “Kızımı hizmetkârın oğluna mı vereceksin?” diye karşı çıkar. Kız, konuşulanları duyar gözleri kan ile dolar. Derviş İsmail 15 gün sonra tekrar gelir ama Bey yine “Olmaz!” der. Oğlan, anası ile babasının kendisini kandırdığını anlar, kalkıp abdest alır, yatsı namazı kılıp dua ederek yatar. Rüyasında bir mezarlıkta kırk tane pîrin ellerinde yeşil kaplama Kur’an’larla durduğunu görür. Karşılarında elini bağlayıp durur, halini sorarlar. O da “Sultanım, âşıklık isterim.” deyince pirlere bir kadehte “ab-ı hayat” verirler. Esmen, uykudan uyanır, sabah uyandığında aşk ile dolmuştur. Hemen kalkıp çarşıya gider, bir saz alıp eve gelir, sazı çalmaya başlar. Zeycan, kendisini Esmen’a vermeyeceklerini bildiği için gece gündüz ağlar, bir gün yatsıyı kılıp uyur, rüyasında “Kırklar”ı görür. Pirlere, “Muradın nedir?” diye sorduklarında Zeycan: “Âşıklık isterim.” der. Kırklar, ona bir kadeh “ab-ı hayat” verir. Zeycan, içince rüyasında kırk numaralı bahçede Esmen’ı görür, onun için kadehini içer ve uyanır. Uyanınca cariyeye bir saz aldırır. Babasına otağları yükletip Fırat suyu sahrasına gidelim ricasında bulunur. Babası bu ricasını kabul eder, hemen hazırlanıp Murat suyuna varırlar. Zeycan, orada sazı eline alıp söylemeye başlar. Babası bu halini görünce şair bulmaya gider. Bir sürü Şuara gelir, bunların içinden kim kızını mat ederse kızını ona vereceğini söyler. Esmen bunu duyunca hemen Murat suyuna varır. Başına acem börtü giyer. Beyin karşısına geçer. Bey “Eğer kızı vermezsen vebalini çekersin.” diye söyler, ama babası vazgeçip emrindeki adamlara “Boğazına taş bağlayıp Murat suyuna atın.” emrini verir. Esmen’in elini bağlayıp suya atmaya giderken Esmen, “Elimi çözü, abdest alayım, iki rekat namaz kılalım, sonra da Zeycan’a iki tane türkü söyleyeyim”, deyince adamlar isteğini yerine getirir. Esmen, türküsünde yedi yıla kadar kendisini beklemesini söyler, kız da kabul eder. Babasından izin alıp evden gider. Altı ay sonra bir dede sultan ile karşılaşır. Dede Sultan ile Büheylan suyunun kenarına varırlar. Esmen’a gözünü yumdurur, suyun öte yanına geçerler, gözünü açtığı anda karşısında iki at durur, atlara binerler. Esmen, yine gözünü yumar, açtığı anda büyük bir şehre varırlar. Orası “Mağrip” şehridir, orada bir kahveye otururlar. Kahveci, bir tecnis söylemesini ister. Sonra Derviş, Esmen’ı orada bırakıp kaybolur. Esmen, bir gün rüyasında “Kal’a hoş”ta düğün olduğunu görür. Dede Sultan’ın elini öper rüyasını anlatır. Dede Sultan, “Kal’a hoş”a varır. Zeycan’ı başka birine vereceklerini görür. Kızın bahçesine girip güllerine karşı oturur. Esmen’dan ona haber verir, kızda bir nağme yazıp dedeye verir. “Bunu sevdiğime ver.”

der. Derviş, nameyi alıp yoluna devam eder. Esman'ı, on sekiz kahveci ve bir cazı karıya peyda etmişler.

Kadına:

“Sen bu oğlanı alıp bir yere götür de nereye götürürsen götür.” derler. Kadın, Esman'ı kandırıp bir saraya götürürler. Saraya varınca Esman ağaçtan koparmak ister. Kadın: “Tabi kopar.” deyip oradan uzaklaşır. Esman, tam koparıırken bir kuyuya düşer, o kuyuda beş yüz Müslümanın elleri bağlı ciğerleri dağlıdır. Esman, ağlayıp sazını eline alır. Sultan, Mağrip şehrine gelince Esman'ı arar ama bulamaz. Cazı kadına Esman'ın nerede olduğunu sorunca cadı kadın “Bilmiyorum” diyerek ona yalan söyler. Dede Sultan, kadına: “Şu altın, lale, gümüş sümbülden iki tel kopar, seni azâd edeyim” der. Kocakarı tam koparıırken kuyuya düşer. Esman kadını görünce oracıkta öldürür. Derviş, Esman ile görüşüp oradaki beş yüz Müslüman da çıkarıldıktan sonra kahveye giderler. Esman, sazı eline alır, şehirden ne haber getirdiğini sorar. Derviş ile Esman “Kal'a hoş'a geldiklerinde derviş kaybolur. Esman yalnız kalır. Gezerken çarşıdaki kahvede kırk tane şuaranın oturup saz çaldığını görür. Esman içeri girer sazını duvardaki bir sazın üzerine asar. Bu saz, bir aşık erbabıdır. Aşık erbabı içeri girince “Bu sazı kim astı? diye sorar. Kahveci Esman'ı gösterir. Sazları eline alıp söyleşirler, aşık erbabı Esman'a mat olur. Bunu hemen Bey'e söylerler, erbabı kim mat ederse Zeycan ile onun evleneceğini söyler. Esman'ı saraya getirirler, beş on gün orada saz çalar. Zeycan, cariyeler ile kafesin arkasındaki Esman'ı görmeye gider. Bey, Esman'ın yanına gelip bir türkü söylemesini ister. Esman, sazı eline alıp söylemeye başlar. Bey, Esman'ın kim olduğunu anlayınca hemen konaktan kovdurur. Zeycan, cariyelerin sessizce bir yere gittiklerini görünce nereye gittiklerini sorar. Esman'ı görmeye gittiklerini anlayınca o da bir koca karı kıyafeti giyer, Esman'ın yanına gider. Zeycan, Esman'a bir bohça verir ve “Kırk yıl babamın karşısında dursan da beni sana vermez.” der. Esman, ondan sonra Zeycan'ın getirdiği bohçayı alıp kendi evine gider. Anasının babasının elini öpüp oturur, sazını alıp türkü söyler. Sonra, Esman Erzurum'a gider bir arzuhal yazdırır. Paşa'nın sarayına gider, Bölükbaşı Esman'ı görür, yanına çağırır. Esman'a ne derdi olduğunu sorar, Esman, sazı eline alıp ne derdi olduğunu söyler. Ondan sonra Bölükbaşı, Esman'ı alıp Paşa'ya götürür. Arzuhali Paşa'ya verir. Paşa, Esman'a biraz sazından çaldırır, arzuhali okutturduktan sonra Esman'a ne olup bittiğini sorar. Esman her şeyi olduğu gibi anlatır. Paşa, Bölükbaşını çağırır on bin erle Kal'a hoş'a gidip Zeycan'ı almasını söyler. Günler sonra Kara cehennem ile Esman, Kal'a hoş'a varırlar. Kara cehennem, Zeycan'ın babasına gidip ‘Bir kimse kızını sevdiğine değil de başkasına vermeli mi?’ diye sorar. Bey, “Olmaz öyle şey!” diye söyleyince onu tuttuğu gibi mahkemeye götürür. Mahkemede kadı efendi kızı getirtir, Kadı, Zeycan'a “Hangisini istersin?” diye sorunca Zeycan, Esman'ı söyler. Kadı efendi, kızı Esman'a verir, Bölükbaşı, Bey'i yakasından tutup dışarı çıkarır ve boynunu kılıca vurdurur. Kara cehennem, Zeycan'ı ve Esman'ı alıp saraya gider. Sarayda Esman'a kırk gün kırk gece düğün edip gerdeğe sokarlar. Esman, sazını eline alıp Zeycan'a türkü söyler (Çankırı Duygu Gazetesi, 1932).

1.2. Motifler

Hikâyenin başında, kısa bir giriş formeli söylendikten sonra hikâyeye başlanmıştır. Hikâyede, zengin ve fakir adamlar vardır. Çocuk sahibi olamayanlar dervişin söylediği yiyeceği yiyerek çocuk sahibi olmuşlar.

Doğan çocukların birbirine âşık olmaları klasik bir hikâyeye tabanını oluşturmaktadır. Kahraman, zalim Bey'e hayvanların ve diğer şehirlerin beylerinin yardımı sayesinde üstün gelir. Olaylar genellikle evlenme çerçevesinde oluşmuştur. Kahramanın çocuk yaşta âşık olması ve sevdiği ile evlenebilmek için yaşadığı mücadeleler vardır. Hikâyeye mutlu sonla bitirilir.

Tablo 2: Esman ile Zeycan Hikâyesi'nde Bulunan Motifler

a. Zengin Adamlar	Zeycan'ın babası Kal'a'lı Bey.
b. Çocuk Sahibi Olmayanlar Kahramanlar	Kal'alı Bey ve Derviş İsmail.
c. Yardımcı Kahramanlar	Beylerin çocuk sahibi olmasına vesile olan Tanrı misafiridir.
ç. Olağanüstü Yiyecek	Tanrı misafirinin söylediği narı, eşleriyle yiyen beylerin çocukları olur.
d. Yiyecek Yiyerek Hamile Kalma	Tanrı misafirinin verdiği narı yiyen eşler hamile kalır. Kal'a Bey'in bir kızı, Derviş İsmail'in ise bir oğlu olur.
e. Çocuklara Ad Verme	Tanrı misafiri yiyeceği verirken çocuklarının kız olursa Zeycan, erkek olursa Esman adını vermelerini söyler.
f. Aşık Olma	On dört yaşlarına geldiklerinde Esman ile Zeycan birbirlerine âşık olurlar.
g. Yardımcılar	Zeycan'a cariyeler ve Dede Sultan yardım eder.
ğ. Dünür Olma	Tanrı misafiri iki beye de çocuklarınızı ayırmayın der. Çocuklar büyüyüp birbirini sevince Derviş İsmail, Zeycan'ı Kal'a beyden istemeye gider.
h. Gurbete Gidiş	Kal'a Bey kızını Esman'a vermeyince oda sazını alır önce Mağrip şehrine oradan da Erzurum'a gider.
ı. Padişah	Esman, Erzurum'a giderek oradaki padişah'tan yardım ister.
i. Esnaflar	Esman Mağrip şehrinde karşılaştığı Dede Sultan ile birlikte kahvehaneye gider.
j. Baştan Geçeni Hikaye Etme	Esman önce Mağrip şehrinde karşılaştığı Dede Sultan'a her şeyi anlatır. Saha sonra Erzurum'a gittiğinde arzuhal yazdırarak önce bölükbaşına sonrada paşaya olanı biteni anlatır.
k. Esir Olma	Kal'a şehrinde Kal'a Bey, Esman'ı adamlarına yakalatıp kafesin içinde esir tutturur. Mağrip şehrinde Esman'ı on sekiz kahveci bir cızı kadına teslim ederler. O da bir kuyuya onu atarak esir alır.

...

(akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

l. Hapis Etme	Mağrip şehrinde kadın Esmen'ı kuyuya düşmesine sebep olup oraya hapseder. Esmen'dan öncede kuyuda beş yüz Müslüman kuyuya hapis edilmiştir. Kal'a Bey kızı Zeycan'ı kalesine hapseder.
m. Esirlikten Kurtulma	Dede Sultan, Esmen'ı şehirde bulamayınca araştırır kadına ulaşır. Hemen kuyunun başına giderek Esmen'ı ve oradaki Müslümanları kurtarır.
n. Kerametler	Dede Sultan ile Esmen Büheylan suyunun yanına geldiklerinde Dede Sultan Esmen'a gözlerini kapa-aç dediğinde suyun karşısına geçerler. Tekrar gözünü kapa-aç dediğinde suyun karşısında iki at belirir. Atlara binip oradan uzaklaşırlar.
o. Mektup	Dede Sultan Kal'a hos şehrine gittiğinde orada Zeycan'ı görür. Zeycan, 'Bu nameyi sevdiğime götür.' Diye verdiği mektubu dede Esmen'a götürür.
ö. Akıllı Adamlar	Erzurum'da ki kadı efendi iki sevgiliyi mahkemeye çıkarır. Zeycan'a kimi istediğini sorunca o da Esmen'ı isterim, der. Kadı babasının başını vurdurur.
p. Aşk İmtihanı	Zeycan saz çalıp söylemeye başlayınca babası şuaraları toplar kızımı kim yenerse ona kızımı vereceğim, der. Esmen bu haberi alır almaz hemen Murat suyuna varır Esmen ile Zeycan şiirlerle birbirlerini mat etmeye çalışırlar.
r. Düğün	Esmen yardım istediği Erzurum padişahının yardımıyla birbirlerine kavuşurlar. Kırk gün kırk gece düğün yaparlar.
s. Dua	Tanrı misafiri beylere çocukları olması için beylere dua eder.
ş. Bade İçme	Kırklar Esmen ve Zeycan'a içecek içirirler. İçeceği içtikten sonra aşık olurlar. Kalkıp saz çalarlar.
t. Sayılar	Kırk gün kırk gece düğün yapma, narı ikiye bölüp yeme, on sekiz kahveci, beş yüz Müslüman.
u. Kahramanı Engelleyen-Ayıran Kişiler	Koca kadın Esmen ile Zeycan'ın birlikte durmasının uygun olmadığını söyleyerek ikisinin ayrılmasına neden olur. Esmen'ın annesi Zeycan'ı istemeye gittiğinde kızın annesi fakire kız verilmez diye kızı vermeyerek aşıkların kavuşmasını engeller.
ü. Kılık Değiştirme	Zeycan, Esmen'ı görebilmek için kocakarı kılığına girer.
v. Ölümle Cezalandırma	Esmen ile Zeycan evlendikten sonra bölükbaşı Kal'a Bey'in boynunu vurdurur.

2. Duygu Gazetesinde Yer Alan Masallar

2.1. Yılan Bey

Bir varmış bir yokmuş, Allah'ın kulu çok imiş, çok söylemesi pek günah imiş, vakti zamanında zalim bir padişah varmış. Tanıdığı tanımadığı kim varsa gece rüyasında gördüyse sabah huzuruna çağırıp sorgusuz, sualsiz boynunu vurdurmuş. Bu padişahın zulmünün namı çevreye o kadar yayılmış ki hiç kimse korkusundan evlerinde ışık yakamaz olmuş. Gece olunca yanına kendi gibi zalim kötü birkaç vezir alır, sokaklarda gezermiş. Sokakta kime rast gelirse onu yolundan çevirip diri diri toprağa gömermiş. Bu padişah bir gün yanındaki zalimlerle ava çıkmış. Akşama kadar gezip tozduktan sonra dağ yolunu takip ederek şehre dönmüşler. Şehre dönerken ağaçların arkasından bir evin dumanının tüttüğünü görmüşler. Evin yanına gidip bakmışlar ki ev değil sanki bir konak olduğunu görmüşler. Hemen atlarının yönünü o tarafa döndürmüşler. İçlerinden biri kırbacıyla kapıyı çalmış. Padişah ve zalim vezirlerine kapıyı o evde yaşayan güzeller güzeli bir genç kız açmış. Onları karşısında görünce anasını çağırması. Kızın anası padişahı kapıda görünce eli ayağına dolaşmış içeri buyur etmiş hemen. Padişaha beyinin avda olduğunu ama hemen geleceğini söylemiş. Kız hemen bir kahve yapıp ikram etmiş. “Acaba bu ev kimin, kadın ve kız ne güzel.” diye konuşurlarken padişah ve vezirlerin kulağına bir at kişnemesi sesi gelmiş. Atın üzerinde yağız bir adam eve gelmiş. Adamın yanında iki aslan, iki kaplan, iki kurt ve bir sürü hayvanlarda varmış. Padişah ve adamları bu yırtıcı hayvanları görünce içlerine bir korku düşmüş. Adam içeriye adamların suratlarına mel mel bakmaktan başka bir şey yapmadığı için o korkuyu bastırılmışlar. Padişah, bu evin zevk ve eğlenceye uygun bir yer olmadığını düşünmüş ve kızını ve annesini alıp sarayda eğlenmeyi düşünmüşler. Adamı başından göndermek için plan kurmuşlar, adamı şehre eğlenmek için şarap ve çalgıcı almaya göndermişler. Arkasından bir plan daha kurarak kız ve annesini koruyan vahşi hayvanları anasıyla kızına bağlatmışlar. Sonra bir oyun kurarak kız ve annesini zorla alarak saraya götürmüşler. Yatsıdan evvel adam padişahın istediği gibi çalgıcıları alıp eve dönmüş. Aramış taramış ama evde ne kızını ne de eşini bulamamış. Hayvanlara bakmış, onları bağlı görünce çözmüş, onları kurtarmış. Eşini kızını göremeyince her yerde aramış, bulamamış, yollarda bir iz aramış en sonunda kurtlar adama bir iz göstermiş. İzleri takip ederek hayvanları ile sarayın kapısına dayanmış. Bunu gören halk, adamın yanına gidip onu dinlemişler ve adama hak vermişler. Adama destek vererek sarayın kapısına vurmaya başlamışlar, kapıyı hayvanlarla kırmaya çalışmışlar. Kapı, sonunda kırılmış. Halk, dört bir yanı aramış fakat bulamamışlar. Bahçeye çıkmışlar. Kurtların toplanıp bir taşın altına deşelediğini gören halk o taşı kaldırmış, taşın altından bir kapak çıkmış fakat bu kapak kilitliymiş. Anahtar aramak yerine kapağın kenarına bir sopa sokup kaldırmışlar. İpe asılı merdiveni aşağı indirip arkasından kendileri de inmişler. Mahzenin bir köşesinde ana kızın bütülp oturduğunu görmüşler. Adam vezirlerin hepsini kurtlara parçalamış. Sıra padişaha gelince padişah son bir şeyler söyleyip tövbe istiğfar etmiş. Kızını ve anasını, padişahın suçsuz olduğunu söyleyince adam padişahı affetmiş. Kızın annesi Padişah ve kızın birbirine âşık olduğunu babasına söylemiş, babası da buna razı gelince nikâh kıyılmış. Aradan bir süre geçtikten sonra Fadime Sultan hamile kalmış. Dokuz ay sonra Fadime Sultan'ın doğum sancıları başlayınca memlekette ne kadar ebe varsa getirilmiş. Fakat ne çare çocuk bir türlü doğmamış. Derken oradan bir seyyah geçerken saraydaki telaşı görünce girip ne olduğunu sormuş, meseleyi anlatmışlar.

...

(akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

Seyyah, Fadime Sultan'ın sırtını sıvazlamış o anda bebek doğmuş. Fakat bu bebeğin ne eli ne de ayağı görünüyormuş. Bebek kese içindeymiş. Seyyah, keseyi usturayla kesip bebeği çıkarmış. Bebeğin adını Yılan Bey koymuşlar. Gel zaman git zaman Yılan Bey yedi sekiz yaşlarına gelmiş. Hocalardan ders almış. Yaşı on dörde gelince herkes gibi at binmeye, kılıç kuşanmaya, cirit oynamaya başlamış. Çok cesur ve yağız bir delikanlı olmuş Memlekette onun üstüne at binen, cirit oynayan, kılıç kuşanan kimse yokmuş. Onun babayığitliği dilden dile dolaşmaya başlamış. Yılan Beyin bunların dışında avcılığı da iyiymiş. Haftada bir gün arkadaşlarıyla ava çıkarmış. Günlerden bir gün yine Yılan Bey arkadaşlarıyla ava çıkmış. Ormanda gezip tozmuşlar, fakat hiçbir şey bulamamışlar. Aç ve yorgun düşen Yılan Bey atını bir ağaca bağlayıp, ağacın altına da kendi yatıp uyumuş. Uykusunun arasında ormanın derinliklerinden bir ceylan inmesi sesi duymuş. Fakat bunu rüya zannederek sese aldırış etmemiş. Tekrar aynı sesi duyunca kalkıp bakmak istemiş. Ormanın derinliklerine doğru sesi takip etmiş. Ormanın derinliğindeki ceylanın inmesini daha şiddetli duymaya başlamış. Biraz daha ilerlemiş fakat sesi takip etmemiş, ormanda yolunu bulmaya çalışmış. Sabaha karşı ormanda sevimli bir ceylan görmüş. Ceylanı takip etmiş. Vurmaya kıyamamış ve onu yaralamadan yakalamaya çalışmış. Yakalayamayınca öldürmeyeceği bir yerinden vurmaya çalışmış. Ceylan bunu fark ederek hızlanmış, bir ovaya doğru koşmuş. Yılan Bey de arkasından takip etmiş. Çadırdan, ceylanının kimin kovaladığını görmek için bir kız çıkmış ve Yılan Bey ile karşı karşıya gelmiş. Gözleri birbirlerine dalmış ve oracıkta büyük aşka tutulmuşlar. İkisi de aşklarını oracıkta itiraf etmişler. Kız, Yılan Bey'e eğer gönlü varsa elini çabuk tutmasını, on beş gün sonra burada olmayacağını, anasıyla babasından gelip istemesini söylemiş. Yılan Bey de bunu kabul edip yola çıkmış. Yılan Bey'in gönül verdiği Kutlu Kız, çadıra girer girmez hıçkırarak ağlamaya başlamış. Bunu gören kardeşi annesine haber vermiş. Kutlu Kız derdini kimseye söylemez, sadece ahretliği nazlı kıza söyler. O da Kutlu Kız'ın anasına söylemiş. Anası da Kutlu Kız'ın babasına yetiştirirmiş olanları. Babası kızına çok sinirlenmiş ve hemen çadırları toplayıp gitmişler. Yılan Bey, saraya ulaşmış, odasına kapanıp hıçkırma hıçkırma ağlamaya başlamış. Bunun üzerine hizmetliler Fadime Sultan'a haber vermişler. Fadime Sultan'ı bir endişe kaplamış. Gözünden sakındığı oğlunun ağlaması ona göre korkunç bir durummuş. Olanları dinledikten sonra Fadime Sultan padişaha anlatıp, bu kızın bulunmasını ve oğluna alınmasını rica etmiş. Padişah bunu kabul etmiş ve çadırların bulunduğu yere dünürcü göndermiş. Adamlar yola çıkmış. Fakat oraya vardıklarında ne çadır ne de bir kimse varmış. Adamlar geri dönmüş ve gördüklerini anlatmışlar. Yılan Bey buna dayanamamış ve kızı aramaya gitmiş. Yedi yıl boyunca at üstünde Kutlu Kız'ı aramış. Günlerden bir gün dağın eteğinde çoban sürüsünü gören Yılan Bey yiyecek bir şey var mı diye sormak için Çoban'ın yanına gitmiş. Çabandan yiyecek istemiş, fakat çoban yiyeceği düello karşılığında vereceğini kaybederse yanında çalışması gerektiğini söylemiş. Yılan Bey bunu kabul etmiş. Düelloyu kaybetmiş. Fakat çoban isterse bunu kabul etmeyip yoluna devam edebileceğini, sadece babayığit gördüğü için düello yapmak istediğini söylemiş. Çoban, Yılan Bey'in adını merak edip sormuş. Yılan Bey'in ismini duyunca aklına direk Kutlu Kız gelmiş. Bunu Yılan Bey'e söylemiş. Bunu duyunca yerinde duramayan Yılan Bey, hemen Kutlu Kız'ın yanına gitmek istemiş. Çoban onu götürceğini söylemiş. Dağı kar basınca Yılan Bey ve çoban, sürüyü ağıla katıp saraya gitmişler. Çoban, Kutlu Kız'a haber vermek için saraydaki yaşlı bir kadının eline altın sıkıştırıp Kutlu Kız'ın yanına göndermiş. Yaşlı kadın kimseye belli etmeden Kutlu Kız'ın yanına gitmiş ve ona Yılan Bey'in

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

ismini sormuş. Kız oracıkta bayılmış. Yaşlı kadın “Keşke söylemeyeydim!” diyerek kızı uyandırmaya çalışmış. Kutlu Kız, uyanır uyanmaz Yılan Bey’i görmek istediğini söylemiş. Yaşlı kadın Yılan Bey’i içeri sokmak için bir yol aramış. Aklına gelen fikirle Yılan Bey’i kadın kılığında giydirmiş ve Kutlu Kız’ın odasına çıkarmış. Bir süre hasret giderdikten sonra Yılan Bey odadan çıkıp Kutlu Kız’ın anasını çağırıp onları anlatmış. Kutlu Kız, çoban yamağıyla evlenmek istediğini söylemiş. Anası “Çoban yamağına kız mı verilir?” diyerek karşı çıkmış. Kutlu Kız bu sözlere sert tepki verince anası kızının delirdiğini düşünüp, kızına biraz öğüt verdikten sonra dışarı çıkmış. Kutlu Kız, Yılan Bey’in sevincindeyken babası ondan habersiz, kızı başka birine vermiş. Günler geçmiş, damadın “kaz kapması” töresi olacaktı. Herkes mağaranın önünde toplanmış. Kutlu Kız, beyaz bir atın üzerinde atın önünde de iki ayağından bağlanmış kaz varmış. Padişah’ın söz verdiği damat tam kazı kapacakken yandan yağız bir delikanlı onu engelleyerek kazı almış ve Kutlu Kız’ın atı ile birlikte meydana çıktığı kişi Yılan Beymiş. Damat, gelinin kaçırıldığını görünce hemen arkasından atlarıyla peşlerine takılmış ama izlerini kaybetmiş. Kutlu Kız ve Yılan Bey yorgun düşünce sabaha karşı bir ağacın altında dinlenmek için durup orada biraz uyumuşlar. Kutlu Kız bir atın kişneme sesini duyunca Yılan Bey’i uyandırmış. Kutlu Kız bizi buldular diye endişelenmiş. Yılan Bey onun çoban olduğunu görünce Kutlu Kız’a endişelenmemesi gerektiğini söylemiş. Çoban gelince ikisi de ayakta karşılaşmış. Çoban Kutlu Kız ve Yılan Bey ile sarayın yolunu tutmuş. Saraya yaklaşınca Yılan Bey çobanı anasına babasına haber etsin diye önden göndermiş. Çok geçmeden onların geldikleri haberi halka yayılmış. Halk yolcuları karşılaşmış. Yılan Bey babasının huzuruna çıkıp babasının ayaklarını öpmüş. Babası da oğlunu görünce ona kıyamayıp bağrına basmış. Yılan Bey kız kardeşinin de çoban ile evlenmesini istemiş. İkisine de kırk gün kırk gece düğün yapılmış. Onlar yemiş içmişler muratlarına ermişler (Çankırı Duygu Gazetesi, 1932-1933).

2.2.1. Motifler

Başlangıç formelleri kısa tutulmuştur. Kısaca giriş tekerlemesi kullanılmıştır. Zalim beyler ön plandadır. Kahraman başka bir şehrin beyi, şahı, padişahının yardımıyla zalim beye karşı üstün gelir. Masalda çeşitli hayvanlara yer verilmiştir. Hayvanların ve halkın yardımı ile kötülöklere karşı galip gelinmiştir. Masalların sonu nasihat veya bir atasözü içeren formellerle bitirilmemiştir. Kısa bitiş formelleri kullanılmıştır. Masalların sonu kahramanlar içi mutlu bitirilmiştir.

Tablo 3. Yılan Bey Masalında Bulunan Motifler

a. Zengin Adamlar	Padişah
b. Yardımcı Kahramanlar	Nazlı kız, çoban
c. Aşık Olma	Yılan Bey ava gittiği zaman bir ceylanın peşinden koşarken çadırdan çıkan bir kızla karşılaşır. O anda birbirlerine tutulup kalır, aşık olurlar.
ç. Dünür Olma	Yılan Bey’in ailesi Kutlu Kız’a dünür olmaya giderler ama kızın babası otağını toplayıp sinirlenerek gitmişler.

...	
d. Gurbete Gidiş	Yılan Bey'in yedi yıl boyunca memleket memleket Kutlu Kızı'ı araması.
e. Padişah	Yılan Bey'in babası.
f. Aşk İmtihanı	Yılan Bey Kutlu Kızı istediğinde anası babası vermez kaçır giderler. Kutlu Kızı başkası ile evlendirecekken Yılan Bey kızı alır kaçırır.
g. Düğün	Yılan Bey ile Kutlu Kız ve Çoban ile Yılan Bey'in kız kardeşine kırk gün kırk gece düğün yaparlar.
ğ. Sayılar	Kırk gün kırk gece düğün yapma, yedi sene boyunca beyin kızı araması.
h. Kahramanı Engellenen Kişiler:	Düğünden önce kaz kapması yapılacakken bir yağız delikanlı Yılan Bey'in önüne geçerek kazı kapmasını engeller.
ı. Kılık Değiştirme:	Yılan Bey, Kutlu Kızı görmek için kadın kılığına girer.

2.2. Hürü

Bir varmış, bir yokmuş Tanrının kulu çok imiş. Zamanın birinde Kasım ağa adında dini bütün bir Müslüman adam varmış. Bu adamın bir karısı, Halil adlı bir oğlu ve Hürü adlı peri gibi güzellerden güzel bir kızı varmış. Kasım ağa çok zengin olduğu için kimsenin iyisine kötüsüne karışmaz kendi halinde vakit geçirirmiş. Memleketin hocalarından imam Hacı Zahit Efendi, Kasım ağaya musallat olmuş: "Ölümlü dünyada bu kadar malın mülkün var, tek burası için değil biraz da öbür dünya için çalış, ben bile yedi kere hacca gittim geldim. Gözlerinden gaflet perdesini yırt, at, biraz da öbür dünya için çalış!" diye bir sürü laf etmiş. Bir gün cuma namazından çıktıktan sonra Kasım Ağa ile Hacı Zahit Efendi yine karşılaşmışlar. Hacı evvelki öğütlerini yine tekrarlamış. Bu sefer Hacı Efendi'nin sözleri Kasım ağanın gönlünü yumuşatmış, o yıl hacca gideceğini Hacı Zahit'e söz vermiş. Akşam olup eve gittiğinde karısına ve oğluna bu yıl hacca gideceğini söylemiş. Onlarda bizde geleceğiz diye tutturunca onları da götürmeye karar vermiş ama Kasım ağa evi kime bırakacağını düşünür durmuş. Karısı Hürü'yü evde bırakalım bir yıllık yiyeceğini alır eve koyarız, diğer ihtiyaçlarını da Hacı Zahit Efendi'den rica ederiz o yerine getirir, zamanı gelince de Hürü ile kocası gider gelirler demiş. Kasım ağada Hacı Zahit'ten zarar gelmeyeceğini düşünerek karısına hak vermiş. Hürü'nün bir yıllık ihtiyacını almışlar, durumu Hacı Zahit Efendi'ye anlatmışlar, oda bu durumu büyük bir memnuniyetle kabul etmiş. Hacıların gideceği gün kaz meydanında herkes hacıları yollamak için bir araya gelmiş. Zahit Efendi el kaldırıp dua etmiş. Herkes hep bir ağızdan 'Âmin!' demiş. Sonra hacılar atlarına binip Kabe yoluna doğru gitmişler. Hürü evine girip kapıları iyice kilitlemiş. Koca evde kendisini yalnız başına koyup gittikleri için canı sıkılmış, ağlamaya başlamış. Ağlaya ağlaya gözleri kan çanağına dönmüş halde, hem ağlayıp hem de ne olacağını düşünmüş. Aradan epey bir zaman geçtikten sonra bir gün hamama gidemediği için bir güğüm su ısıtıp avluda başını yıkayıp saçlarını taramış. O esnada Hacı Zahit Efendi de o gün ikindi ezanını okumak için

...

(akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

minareye çıkmış. Kasım ağanın evi camiye yakın olduğu için avluda Hürü'yü o halde görmüş ve o anda aşık olmuş, yalan yanlış namazı kıldırıp ne yapacağını bilmeden akşama kadar çarşı Pazar deli gibi gezmiş. En sonunda bir ciğer alıp hemen Kasım ağanın evine gidip, kapıyı çalmış. Hürü "Kim o?" diye seslenince Zahit Efendi kendisini tanıtıp, babasının onu kendisine emanet ettiğini, evine ciğer alıp ona da ciğer getirdiğini söylemiş. Hürü anasının babasının ona tembihlediği gibi kapıyı açmadan: "Dışarıdaki demire takın hoca efendi siz, ben oradan alırım" demiş. Zahit Efendi ciğeri demire asıp gitmiş. Birkaç gün sonrada bir okka şeker alıp gitmiş, yine Hürü'ye kapıyı açtıramamış. Bu duruma çok sinirlenerek: "Eğer ettiklerini senin yanına koyarsam bana da Hacı Zahit demesinler." diye söylenerek evine gitmiş. Günlerce, gecelerce bir şeytanlık düşünmüş, sonunda aklına bir fikir gelmiş. Eski dostlarından gönül işlerinden çok becerikli, yalancı, dolancı, büyücü bir cazı karı aklına gelmiş. Sabah olunca doğruca kadının evine varıp meseleyi anlatmış. "Beni bu kızla baş göz edersen, seni hediyelere boğarım, deyip birkaç altın verip evden ayrılmış. Cazı kadın bunu duyunca hemen giyinip yola düşmüş. Hürü'nün kapısını çalıp "Aç kızım, ben hacı nenem bilmedin mi?" demiş. Hürü, hacı neneyi sesinden tanımış ama tam açacağı sırada anasının öğüdü aklına gelmiş ve "Hacı nenem, anam babam giderken hiç kimseye kapıyı açma! dedi. O yüzden buradan konuşalım." deyince kadın sinirlenmiş ama belli etmeden konuşmaya başlamış. "Kızım, onların tembihleri erkeklere göredir, insan hiç hacı nenesine kapıyı açmaz olur mu? Hem anan seni bana da emanet etti, o yüzden yanına geldim" demiş. Bir sürü laf saydıktan sonra gider gibi yapmış. Hürü'nün bu sözler karşısında canı sıkılmış, anam babam nereden bilecekler diyerek kapıyı açıp koca karıyı eve almış. Koca karı, bin bir iltifattan sonra Hürü'ye: "Ben seni buraya asıl yarın Hayvar'ın oğlunun hızma töreni varmış, sende oraya götürmek için geldim" demiş. Hürü, önce yok dese de cazı kadın Hürü'ye kızıp küstüğü için, anası gelince niye küstürdün kadını diye kızmaması için sonradan kabul etmiş. Cazı kadın bir sevinçle ertesi gün buluşmak üzere evden ayrılıp hemen Hacı Zahit Efendi'nin yanına gitmiş. "Kıza öyle bir tuzak kurdum ki evine kimseyi almayan kız yarın hamama gelecek. Sen şimdi git, hemen hamamı tut! Yarın da gün doğmadan hamamda tek başına bekle" demiş. Hacı efendi bunu duyunca sevinçten koşa koşa kadının yanından ayrılarak hamamcıya gitmiş, onu ikna etmiş. Hürü, cazı kadın gittikten sonra bohçasını hazırlamış, başına gelecekleri hissetmiş gibi bohçanın içine biraz cam kırığı ve çirişi koymuş, yatıp uyumuş. Ertesi sabah erkenden kapı çalmış. Hürü hemen hazırlanıp giyinmiş. Hürü hamama gittiklerinde kimsenin olmadığını fark etmiş. Kadın: "Annenler gittiğinden beri hamama gelmedin. Kimseler gelmeden sen yıkan, temizlen, diye getirdim." demiş. Hürü, de bunu kabul ederek hazırlanıp hamam girmiş. İçeri girince Hürü, Hacı Zahit Efendi'yi kurnanın başında görünce şaşırılmış. Şaşkınlıktan ne içeri girebilmiş ne dışarı çıkabilmiş. Kadın, kızı hemen içeriye itip kapıyı üstlerinden kilitleyip kaçıp gitmiş. Hürü, ağlayarak kapıyı zorlamaya başlamış. Hacı Zahit kızı bileğinden tutup sürükleye sürükleye halvete sokmaya çalışmış. Kız, ne yaptıysa adamın elinden kurtulamayacağını anlayınca "Hoca Efendi; ben şimdi senin elinde, iki ayağından kapana kısılp sansar yoluna düşmüş yavru güvercin gibiyim; istediğin zaman yiyebilirsin. Yalnız senden bir şey isteyeceğim. Önce ikimizde temiz pak yıkanalım, sonra ne istersen onu yap." demiş. Hoca kızın bu isteğini kabul edip oturmuş, kız kafasını sabunlamaya başlamış. Hoca, bir taraftan sıcak suyun, öbür taraftan sabunun etkisi ile bayılacak dereceye gelmiş. Hoca bayılacak dereceye gelince canımı bağışla diye Hürü'ye yalvarmaya başlamış. Hoca bitkin bir haldeyken Hürü, peştamalın içine nalınlarını koyup vurmaya başlamış. Her yer kan

...

(akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

çinde kalmış, hoca ölü gibi yatmış. Kız yanına getirdiği cam külü ve çirişi de hamamın içine serpiştirip dışarı çıkmış. Hemen elbisesini giyiniş boğçasını alıp dış kapıya varmış. Ama dış kapının kilitli olduğunu görünce Allah'a yalvarmaya başlamış. Bir anda kapı kendiliğinden açılmaya başlamış. Kız dışarı çıkar çıkmaz kapı gerisin geri kapanmış. Hürü hemen kaçıp evine girmiş kapısını kilitleyip dinlenmek için uzanınca orada uyuyakalmış. Cazı kadın üç dört saat sonra hamama gittiğinde bir bakmış ki Hacı Zahit kanlar içinde yerde yatıp durur, kızdansa eser yok. Cazı kadın ağaya hemen gidip haber vermiş, olay bir anda herkese yayılmış. Aradan çok geçmeden hamamın içi dışı insan kalabalığından mahşer yerine dönmüş. Hacı Zahit'i sedyeye yatırıp evine götürmüşler. Bir süre sonra hacının kafası yerine gelmiş ama dilsiz gibi hiçbir şeye cevap vermeden durmuş. Dili söyleyemediği için cine batırmışlar, peri yeline uğradığı anlaşılınca siğdirici oğlunu getirip okutmuşlar. Konuşmaya başlayınca vali, kadı, müftü herkes birleşip ziyarete gelmiş. Ne olduğunu sorduklarında kimseyi görmediğini nasıl olduğunu bilmediğini söylemiş. Aradan bir zaman geçtikten sonra Zahit Efendi koca karı ile bir araya gelip konuşmuşlar, oturup Kasım ağaya yazdıkları bir mektupla Hürü'ye iftira atarak kızlarının onlar gittikten sonra şeytana uyduğunu türlü erkeklerle konuştuğunu yazmışlar. Hacı Kasım ağa mektubu almış almaz kan başına sıçramış. Oğlu Halil'i çağırıp hemen buradan memlekete git! O kızı al gel! demiş. Hacı Halil hemen oradan bir ata bindiği gibi geceyi gündüzüne katarak doğru memlekete gelmiş. Ama önce şu kızı bir deneyim belki yalandır belki gerçektir, diye düşünmüş. Hava kararınca kadar kimseye görünmeden orada burada vakit geçirmiş ortalıktan el ayak çekilince gidip kapıyı çalmış, 'Kimsin?' deyince oğlan "Aç, benim Havyar'ın oğluyum" deyince Hürü korkmuş. "Ne bitmez çilem varmış." diye ağlayarak içeri girmiş. Oğlan, kapının önünden gider, birer saat arayla gelip, yok Kirvan'ın oğluyum, yok Canbaz'ın oğluyum diye başka adlar verse de kız ne konuşmuş ne de kapıyı açmış. Hacı Halil, kardeşi hakkında söylenenlerin yalan olduğunu anlamış, bu sefer doğrudan gelip kapıyı çalmış. "Hürü, aç, ben kardeşin Hacı Halil, seni götürmeye geldim." dese de bir türlü inanmamış. Türlü şeyler söylese de bir türlü inandıramamış. En sonunda kardeşini görsen neresinden tanırısın, demiş. Hürü, "Parmağındaki hatemden." cevabını verince kapı deliğinden parmağını göstermiş, Hürü de kardeşi olduğunu anlayıp hemen kapıyı açmış. Halil içeri girince iki kardeş birbirlerine sarılıp ağlamışlar. "Orada, Kâbe sensiz içimize sinmedi, hazırlan, senide götüreceğim!" deyince Hürü hemen kalkıp kollarını sıvamış, bir yazma çöreği birazda helva yapıp hava kararmaya yakın kapıyı bacayı iyice kilitleyip yiyeceklerini yanlarına alıp atlara binerek yola çıkmışlar. Bir süre sonra dinlenmek için ormana girip orada ellerini yüzlerini yıkayıp oturmuşlar. Halil'i düşünceli gören Hürü ne olduğunu sormuş. Halil babasının söylediklerini söylemiş. Hürü önce korkmuş sonra başından geçenlerin hepsini anlatmış. Halil ile Hürü birbirine sarılıp ağlamışlar. Halil "Ben senin suçsuz olduğunu biliyorum, bunun için seni öldürmeyeceğim, ama anama babama söz verdim, seni şu ağaca bağlayıp serçe parmağını kesip gömleğini kana bulayayım, anama babama götüreyim." demiş. Hürü "Olmaz!" diye ağlayıp yalvarsa da Hacı Halil onu dinlememiş ve dediği gibi Hürü'yü ağaca bağlamış, serçe parmağını kesip gömleğini kana bulamış daha sonra atına binip Hürü'yü orada bırakarak uzaklaşmış. Hürü, kardeşinin kendisini orada yalnız bırakıp gittiği için ağlayarak deyişler söylemiş. Hava kararınca karşıdan beyaz bir ata binmiş, ihtiyar aksakallı, eli yüzü parlayan bir adamın kendisine doğru geldiğini görmüş. Hürü, bu adamın hayır mı şer mi olduğunu düşünürken ihtiyar adam yanına gelip selam vermiş. Hürü'nün ağaçtan iplerini çözmüş, parmağını sıgarmış,

...

(akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

parmağı eskisi gibi sapasağlam olmuş. Hürü'nün durmadan ağladığını görünce yaşlı adam:“Ağlama kızım! Hacı hoca ile cazı karının iki gözleri kör olsun! Ne yaparsın, kaderde varsa o başa gelir, başa gelende çekilir. Seninde çilen bu, çekeceksin. Sana her gün, sabah akşam bir geyik gelecek bir memesini sen, bir memesini de geyik yavrusu emsin. Yerde işin bittikten sonra” yanındaki kavak ağacını göstererek “Eğil kavağım eğil, ben çıkayım da sen doğrul, dersin. Çıkar üzerinde oturursun.” demiş ve parmağından hatemini çıkarıp Hürü'ye verip ortadan kaybolmuş. “Kul bunalmayınca Hızır yetişmez.” derler meğerse bu adam Hızır Aleyhi's-salam imiş. Hızır gittikten sonra peşinde iki körpe yavrusu ile çengel boynuzlu geyik gelmiş hemen geyiğin bir memesine sarılıp karnı doyuncaya kadar emmiş ve kavağın üzerine çıkıp oturmuş. Böyle günler günleri kovalamış. Bir gün o memleketin Bey'i yanında kölesi ile av peşinde gezip tozarken yolları Hürü'nün bulunduğu ormana düşmüş. Atlarına binip pınarda ellerini yüzlerini yıkadıktan sonra atlarını da sulamak istemişler. Fakat suyun yüzüne Hürü'nün aksi yansıdığı için atlar bir türlü suya yanaşmayıp gerilmişler ve Bey, hayvanlar niye ürktüler diye etrafına bakınırken birden başını kaldırıncaya güzel bir kızın kavağın doruğunda oturduğunu görmüş. Kızı görür görmez âşık olmuş, atlarını unutup“Kız in misin cin misin?” diye sormuş. Kızda “Ne inim ne cinim, seni beni yaradan Ulu Tanrı'nın ben de bir kuluyum.” cevabını verince Beyin oğlu:“Bu memleketin beyinin oğluyum, gel, aşağı in! de seni evimize götürüp kendime nikah edeyim.” demiş. Hürü:“İyi ama benim bir babam var, akşamları yanıma gelir, bu akşam gelince bir defa kendine danışayım, eğer izin verirse yarın gel, götür, niçin gitmeyeyim, beni senden daha iyisine verecek değil ya.” demiş. Bu söz üzerine Beyin oğlu “tamam” deyip atına binip gitmiş. Akşam olunca Hızır gelmiş, kız meseleyi anlatmış, Hızırda “Tamam, zaten senin kısmetin odur, yarın gelince o sana verdiğim hatemi yala, ben gelir yetişirim.” deyip gözden kaybolmuş. Ertesi gün Beyin oğlu yanında bir atla çıkıp gelmiş, atları bir ağaca bağladıktan sonra kavağın altına gelerek “Hadi kavaktan aşağı in, gidelim! demiş. Hürü, hemen parmağındaki hatemi yalamış ve “Eğil kavağım eğil! Ben ineyim de sen doğrul!” deyip kavaktan aşağı inmiş. Hızır Aleyhi's-salam da gelip Beyin oğlu ile görüşüp konuşmuş, sonra el kaldırıp bir dua ederek nikâhlarını da kıymış, kız ile oğlan el ele vermiş ve ortadan kaybolmuş. Onlar da atlarına binip gitmişler. Eve varınca Bey:“Ana bak! sana bir dağ kızı getirdim.” demiş. Bu söze Hürü alınmış ve birdenbire dili tutulmuş, konuşmamış. Hürü'nün adı evin içinde dilsiz dağ kızı olarak kalmış. Aradan birkaç yıl geçtikten sonra biri kız biri oğlan nur topu gibi iki çocukları olmuş. Günlerden bir gün Bey'in karısını yakın köylerden birisinin düğününe çağırılmışlar ama kaynana “Dilsiz kızı nereye götüreyim.” diye yanına bir iki cariye alıp kadınlar ile birlikte düğüne gitmiş. Bey'in oğlu, anasının gelinini almadan düğüne gittiğini duyunca aralarında bir sorun olup olmadığını öğrenmek için Hürü'nün odasına doğru gelirken içeriden bir ses duymuş. Hürü, çocukları belemiş, uyumaları için ninni söylüyormuş. Hürü ninni söylerken Bey birden içeri girip:“Demek sen ananın, babanın hasretini çekiyordun da şimdiye kadar bana niye söylemedin. Hadi hazırlan! Seni anana, babana göndereyim, on beş gün durup gelirsiniz.” deyince Hürü,“Yok beyim, ben sensiz şuradan şuraya gitmem, başımdan geçen felaketleri biliyorsun.Ben bir çileli kadınıym.” demiş. Bey,“Benim hükümette on beş günlük işim var, seni kölele göndereyim, o size bir zarar gelmesini engeller.” demiş. Hediyeler, yolluklar hazırlandıktan sonra Arap köle ile beraber çocuklarını alıp bir tahtaravana binerek o gün yola çıkmışlar. Bir iki gün yol gittikten sonra dağlık, ovalık bir yere gelmişler. Oraya gelince Arap köle zavallı kıza musallat olmuş. Meğerse ilk

...

(akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

gördüğü günden beri Arap kölenin kızda gözü varmış, kıza saldırmaya başlamış. Kız: “Yapma, etme!” dese de kızın üstüne gitmeye devam etmiş ya benimle bilerek birlikte olursun ya da çocuklarını keserim, demiş. Kız da: “Kesersen kes, Allah yine verir, namus bir daha ele geçmez” deyince Arap, kızın üstüne gitmiş, ikisi boğuşmaya başlamışlar. En sonunda Arap, çocuklarına saldırmış, ikisini de kesip arabanın arka penceresinden aşağı atmış. Zavallı kız ağlaya ağlaya giderken yolları bir pınar başına gelmiş, burada durmuşlar. Arap’ın eziyeti artık son raddeye gelmiş. Kız, tekrar boğuşurlarsa gücünün yetmeyeceğini biliyormuş. Arap, sinirli sinirli solurken “Artık ne olursa olsun! Çocukları kestim, sözüme uymazsa bunu da keser, başımı alıp giderim.” diyerek son bir hamle daha yapmış. Kız kurtulamayacağını anlayınca bir çare düşünüp “Bana biraz müsaade et, gideyim pınardan abdest alıp iki rekat namaz kılayım. Ondan sonra ne istersen yap!” demiş. Böylelikle Arap’ın elinden kurtulup kaçmak istemiş. Arap, bunu kabul etmiş ama kızın beline bir halat urganı bağlayıp salıvermiş. Hürü, yavaş yavaş pınara doğru gelmiş, abdest alıp iki rekat namaz kılıp Allah’a yalvarmış, oturduğu yerde belinden urgan çözülmüş, ayağa kalkmış. Arap’ın arabanın içinde oturduğunu görünce hemen kaçmaya başlamış, çok gitmeden karşısına bir kaya çıkmış, korkudan bacaklarında hal kalmamış. Biraz daha koşup kayaya tırmanacağı sırada arkasından Arap’ın geldiğini görmüş, ne yapacağını tamamen şaşırılmış. Artık takati de kalmamış, etrafında yardım isteyecek kimse de olmayınca yüzünü kaldırıp Allah’a yalvarmaya başlamış. Hem Allah’a yalvarmaya hem de kayaya tırmanmaya uğraşıyormuş. Arap iyice kıza yanaşmış kız Arap’ın iyice yaklaştığını hissettikçe iyice korkmaya başlamış. Bu sırada Hürü’nün aklına, Hızır’ın verdiği hatem gelmiş. Hemen koynundan çıkarıp yalayarak önündeki kayaya “Açıl kaya, açıl! Ben gireyim sen örtül!” deyince hikmet-i Hüda, Tanrının izniyle kaya yarılıp kıızı içeri almış, o girer girmez kaya tekrar kapanıvermiş. Tam o anda Arap da kayanın dibine gelmiş, kayanın içinde hızlıca girerken Hürü’nün saçlarının örgülerinden bir tutamı dışarıda kalmış. Arap kayanın etrafında arayıp taradıysa da kıızı bulamamış. “Giden gelmez.” diyerek Arap, atına atladığı gibi geri gelmiş. Bey, Arap’ın yapayalnız geldiğini görünce aklı başından gitmiş. Arap’ın yanına gelip: “Ne oldu, neye geldin, karım, çocuklarım nerde? diye sorunca: “Buradan ayrılınca, iki gün gittikten sonra karının yabaniliği tuttu. Her ne kadar yalvarıp yakarsam da sözümü dinlemedi, gücümde yetmedi. Körpe kuzuları imiklerinden yakalamış, illa ben bu çocukları yiyeceğim, diye tutturdu. Zar zor, onu bundan vazgeçirdim. Namazı eda ederken ona dualar ettim, bir geldim baktım ki zavallı çocukların ikisini de çiğ çiğ yemiş, ağzının burnunun kanını yalayarak daha yukarılara kaçıp gidiyor, atıma binip peşinden gittimse de yakalayamadım. Dağdan geldi, yine dağa gitti. Benim günahım yok, ne yapayım?” demiş. Beyin oğlu, bu sözleri duyunca aklı başından gitmiş, adeta deli divane olmuş: “Karımı ve çocuklarımı bulamayınca bu dünya bana haram olsun.” diyerek hemen atına binip Arap’ı da önüne katarak karısıyla yavrularını aramaya gitmiş. Günler geçtikten sonra Hürü’nün kaybolduğu dağa gelmişler. Eşme Pınar’dan atını sularken Hürü’nün iki kaya arasında kalan örgüsüne gözü ilişmiş, saçı görünce renginden kokusundan karısını tanımış. Arap’ın dediği gibi aklı çatlayarak, deli olup dağlara kaçmadığını ve başına bir felaket geldiğini anlamış. Ağlayarak almış sazı eline bir türkü söylemeye başlamış. Sonra sazı elinden bırakmış Hürü’nün kaya arasındaki saçını çekip alıp koynuna koymuş. Arap’a: “Yezit fellah, düş bakalım önüme, karımı çocuklarımı ne yaptıysan ver. Yoksa esir pazarına düşürüp kul, köle diye sattın mı? Kırk yıl ekmeğimi yedin, en sonunda çanağını başıma geçirdin. Düş, melun, önüme nereye koyup geldiysen göster.” diyerek atını ormana doğru sürmüş. Şurası, burası derken yedi

...

(akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

yıl diyar diyar dolaşmışlar. Hürü, Arap'ın elinden kurtulduğunu anlayınca kayanın içinden dışarı çıkmış. Ağlaya ağlaya bir tarafa doğru giderken bakmış ki yol kenarında bir çoban koyun güdüyor. Çobanın yanına varmış. Çobana: “Sen şu sırmalı kaftanlarımı alıp bana sırtındaki eski abalarımı verir misin?” deyince çoban hemen kabul etmiş ve elbiselerini değiştirmişler. Çobanın elbiselerini giydikten sonra saçını da toplayarak kafasına bir şapka geçirmiş. Bir Keloğlan gibi olmuş. Çobana “Allah’a ısmarladık.” diyerek yola düşmüş. Kız, erkek kılığına girdikten sonra olur olmaz şeylerden korkmamış, dağlarda yatıp derelerde kalmış. Günlerden bir gün gezerken anasının babasının memleketine gelmiş. Akşam olup da herkes evine dağılırken o da kendi evlerine yakın bir yerde yolun üzerine çömelmiş dururken biraz sonra karşıdan babası Hacı Kasım ile kardeşi Hacı Halil'in geldiğini görmüş. Tam yanından geçeceklerken ayağa kalkıp selama durmuş. Babası bu halini görünce ona: “Keloğlan ne istiyorsun?” diye sormuş. Keloğlan da: “Ne isteyim ağam, meydanlarda kaldım, kimim kimsem yok, yatacak bir yer arıyorum.” diyerek Kasım ağanın ayaklarına sarılmış. Hacı Kasım'ın bu Keloğlan'a kanı kaynamış, hemen oğluna dönerek: “Keloğlan'ı içeriye al, garibe benziyor. Kaz damında yatsın, hem hiç değilse kazları da güder.” diyerek içeri almışlar. Kız evin eşliğinden girince ağlamaya başlamış. Ertesi gün sabah olunca kazları önüne katıp gütmeye başlamış. Akşam olunca da kazları geri alıp eve gelirmiş. Artık babasının kaz çobanı olmuş ama dünyayı gözü görmüyormuş. Beyin oğlu, düşünüp duruyormuş, körpe yavrularının melun Arap'ın elinde çırpına çırpına can verişleri gözünün önünden gitmiyor, sürekli ağlıyormuş. Hürü, tam yedi sene kaz gütmüş. Günlerden bir gün Keloğlan her zamanki gibi “Ballica” taraflarında kazları güderken karşıdan saç sakalına karışmış bir garip âşığın geldiğini görmüş, yanına yaklaşınca bir bakmış ki âşık sandığı adam Beyin oğlu imiş, yanında da yavrularını kesen Yezit Arap varmış. Onlar geçip gittikten sonra Keloğlan hemen kazları toplayıp hızlıca eve dönmüş kazları yerine soktuktan sonra kapının önüne çıkıp düşünüp durmuş. Beyin oğlu ile nasıl görüşeceğini düşünmüş, acaba evlerini bulup da gelir mi diye düşünme düşünme saatler geçmiş, tam eve gireceği sırada sokağın köşesinden Beyin oğlu ile Arap'ı görmüş. Eve girmekten vazgeçip yine yolun kıyısına dikilmiş. Beyoğlu yedi yıl boyunca Hürü'yü arayıp da bulamayınca artık umudu kesilmiş, en iyisi gidip Hürü'nün başına gelenleri anasına babasına haber vereyim onlar da yollara bakmaktan kurtulsunlar diyerek gelmişmiş. Evi sora sora bulmuş, köşe başını dolanıp Keloğlan yanına gelince Beyoğlu, Keloğlan'a: “Buralarda Hacı Kasım'ın evi varmış, neresidir, biliyor musun?” diye sormuş. Keloğlan, “Efendim, işte bu evde diyerek kapıyı göstermiş.” Keloğlan Beyoğlu'na kapıyı açmış, oda türkü söyleyerek içeri girmiş. Hacı Kasım ağa ile oğlu, âşık babayı karşılayıp izzet ve ikramda bulunmuşlar. O gece Hacı Kasım ağanın evine bir âşığın geldiğini işiten herkes gelip toplanmışlar. Zahit Efendi de gelmiş. Yemekler yenilmiş, kahveler, şerbetler içildikten sonra âşık babadan biraz saz çalıp türkü söylemesini istemişler. Âşık baba da sazı alıp söylemeye başlamış. Sonra sazı elinden bırakıp ağlamaya başlamış. Bunu işitince Kasım ağanın yüreği sızlamış, hiç kimsede ses seda yokmuş. Herkes önüne bakıyormuş. Keloğlan, ağam müsaade edersen bir türkü de ben söyleyeyim demiş. Hacı Kasım ağa zaten canı dar olduğu için Keloğlana gözlerini açarak: “Çık dışarı!” diyerek onu kovmuş. Âşık baba: “Hacı ağa incitmeyin şu Keloğlan'ı! Varsın, o da söylesin.” deyince müsaade etmişler. Keloğlan ile Beyoğlu karşılıklı atışmaya başlamışlar. Atışmadan sonra herkes Keloğlan'ın Hürü olduğunu anlamış. Hürü, anası babası Beyin oğlu ve kardeşi ile birbirlerine sarılıp ağlamaya başlamışlar. Sonra Hürü başından geçenleri bir bir anlatmış. Hürü'nün anlattıkları karşısında herkes şaşırıp kalmış. Oradan

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

kaçmak isteseler de cadı kadın, Zahid Efendi ve Arap'ı orada hepsi bir olup dövmüşler. Üçünü de birer ters eşeğe bindirip üç gün üç gece memleketin içerisinde çarşı çarşı, sokak sokak gezdirmişler. Herkes yüzlerine tükürmüş. En sonunda memleketin hâkimi fetvalarını çıkarmış. Üçünü birer deli katırın üstüne bağlamışlar. Katırların kuyruğunun altına da birer diken kıştırıp salıvermişler. Katırlar kudurmuş gibi dağa yukarı hem kaçıp hem tekme atarak kaçıp gitmişler. Yarım saat geçmeden üçünün de parça parça olmuş her bir parçaları bir dağ başında kalmış. Böylelikle gizli düşmanlar en sonunda cezalarını bulmuşlar. Hacı Kasım, Hürü ile Beyoğlu'na yeniden bir nikâh kıydırmış, toy düğün kurdurmuş, yemekler döküp fakir fukarayı doyurmuşlar. Bunlar zevk ve sefa içindeyken bir gün Hızır Aleyhi's-selam çıkagelmiş. Beyin oğluna: "Beyim, artık buralarda durmanın zamanı geçti, zavallı ananın, babanın gözleri senin arkandan ağlaya ağlaya kör oldu. Yedi yıldır sırtlarından yas donlarını çıkarmadılar. Git onları da meraktan tasadan kurtar, son dönemlerinde dualarını al! deyip gözden kaybolmuş. Hızır'dan bu haberi alır almaz hemen atlara binip yola çıkmışlar. İki gün yol gittikten sonra çocukların kesildiği yere gelince Hürü ağlayarak türkü söylemeye başlamış. Hürü türküyü bitirir bitirmez yüce Tanrım karı ve kocanın hallerine acıyıp çocuklara yeniden can vermiş, çocukların ikisi de, yerden ot gibi bitmişler. Orada biraz ağladıktan sonra çocuklarını da alıp: "İnşallah bu son ağlayışımızdır." diyerek gözlerini silip atlarına binip yola devam etmişler. Eve vardıklarında Hızır'ın dediği gibi Bey'inde karısının da gözleri kör olmuş, Beyoğlu dua etmiş, "Amin!" demişler, Hızır'ın verdiği hatemi parmağından çıkarıp ikisinin de gözlerine sürmüş. Yedi yıldır ağlaya ağlaya kurumuş, sönmüş olan gözleri yaşarmaya başlamış, yavaş yavaş göz kapakları açılmış, üzüm gibi siyah göz bebekleri meydana çıkmış. Hepsi birbirlerine sarılmışlar orada kırk gün, kırk gece toy düğün kurup memleketin her tarafında şenlikler yapmışlar. Bey, çok ihtiyarlamış olduğu için oğlunu kendi eliyle yerine geçirmiş. Onlar yemiş, içmiş muradına ermiş, böyle bilesiniz (Çankırı Duygu Gazetesi, 1933).

2.2.1. Motifler

Masal kısa bir giriş formeliyle başlamıştır. Masalda zalim hocaya karşı iyi yürekli Beyoğlu vardır. Âşık gençler ilk başlarda birbirlerinin aşkıyla yanıp tutuşsa da masalın sonu mutlu sonla bitirilmiştir. Âşıklar birbirlerine karşı sevgilerini, aşklarını, dertlerini şiirlerle dile getirmiştir. Masalın sonunda kötüler, zalimler ölümle cezalandırılmıştır. Kötü insanlar isimleriyle anılmamış cadı karı gibi isimler verilmiştir. Masalda kötü talihe isyan vardır. Masalda geçen hayvanlar kahramanlara yardımcı olmuşlardır. Kısa bir bitiş formeli kullanılarak masal bitirilmiştir.

Tablo 2.2: Hürü Masalında Bulunan Motifler

a. Zengin Adamlar	Kasım Ağa, Beyoğlu
b. Yardımcı Kahramanlar	Hızır Aleyhisselam
c. Olağanüstü Nesne	Hızır'ın Hürü'ye verdiği hatem (yüzük). Hürü'nün tepesine saklandığı kavak ağacı. "Eğil ağacım eğil." deyince eğilmesi. Hürü'nün Arabın elinden kaçarken bir kayanın içine gizlenmesi. Açıl kaya açıl demesi.
ç. Aşık Olma	Hacı Zahit, Hürü avlularında saçalarını tararken minareden gördüğü anda aşık olur. Beyoğlu pınarda elini, yüzünü yıkayıp atlarını sulayacakken kafasını kaldırdığında ağacın tepesinde Hürü'yü görür görmez aşık olur. Arap kölede suyun başında Hürü'yü görür görmez aşık olmuştur.

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)	
d. Memlekete Gidiş	Kasım ağa, karısı ve oğlu ile Kabe'ye gitmesi. Hacı Zahid'in yazdığı mektup üzerine Hacı Halil'in hemen memlekete dönmesi Hürü'nün Arabın saldırısından sonra memleketine dönmesi. Beyoğlu'nun Hürü'yü bulmak için memleket memleket dolaşması. En son Hürü'nün memleketine gidip onu bularak tekrar memleketine dönmeleri.
e. Padişah:	Beyin babası.
f. Baştan Geçeni Hikaye Etme	Hürü, Beyoğlu ile karşılaşınca ona olanları anlatması. Hacı Zahid'in yazdığı mektup üzerine gelen Hacı Halil'e Hürü başından geçenleri bir bir anlatması. Hürü ailesi ve Beyoğlu ile kavuşunca ona yapılanların hepsini anlatması.
g. Esir Olma	Hacı Zahid ve cazı kadının Hürü'yü hamama hapsedmeleri. Kapıyı üstünden kilitleyip hacı adamın Hürü'ye fenalık etmek istemesi
ğ. Hapis Etme	Hacı Halil ana babasına söz verdiği için bacısını ağaca bağlayıp onu orada hapsederek gider.
h. Esirlikten Kurtulma	Hürü abisi onu ağaca bağladıktan sonra feryat figan edip ağlarken Hızır Aleyhisselam'ın gelip onu bağlarından kurtarması.
ı. Kerametler	Hürü'nün ağaçta yaşaması, karnını doyurmak için geyiğin memesini emmesi, kayanın içine gizlenmesi. Beyoğlu'nun ana babasının gözleri kör olunca Hürü'nün elindeki hatemi onların gözlerine sürerek gözlerini açması. Çocukların yeniden dirilmesi. Hızırın Hürü'nün kesilen parmağını sıvazlayınca tekrar düzelmesi.
i. Aşk İmtihani:	Hacı Zahid bin bir kötülük yapsa da bu imtihanı kazanamaz Hürü'ye kavuşamaz. Beyoğlu ile Hürü evlenir çoluk çocuktan sonra Hürü memleketine giderken uğradığı fenalık sonucunda kaçıp gitmesi ve on dört senelik iki aşığın hasret çekmesi.
i. Aşk İmtihani:	Hacı Zahid bin bir kötülük yapsa da bu imtihanı kazanamaz Hürü'ye kavuşamaz. Beyoğlu ile Hürü evlenir çoluk çocuktan sonra Hürü memleketine giderken uğradığı fenalık sonucunda kaçıp gitmesi ve on dört senelik iki aşığın hasret çekmesi.
k. Ölüp de Dirilme:	Arabın Hürü ve Beyoğlu'nun çocuklarını öldürdükleri yerden geçerken ağlamaları üzerine Tanrının onlara acıması ve çocuklarını yerden yeniden diriltmesi.
l. Sayılar:	Kırk gün kırk gece düğün yapma, yedi yıl ayrı kalmaları.
m. Kahramanı Engellenen Kişiler	Arabın Beyoğlu'na Hürü kaçtı gitti diyerek ona engel olmaya çalışması.
n. Kılık Değiştirme	Hürü memleketine giderken bir zarara uğramamak için Keloğlan kılığına girer.
o. Ölümle Cezalandırma	Hürü her şeyi anlattıktan sonra onun haklı olduğunu görenler Hacı Zahid, kocakarı ve arabı döverek eşeklere ters bindirip eşekleri dağlara kaçırtırlar, sağa sola giden eşeklerin üstünde parçalanarak ölürler.

Sonuç

Bu makalede, Çankırı'da yayımlanan yerel yayın organı "Duygu Gazetesi"nde yer alan iki hikâye ve masal için motif çalışması yapılmış, Türk kültürüne ait halk hikâyelerinin tanıtılması ve kültürel değerlerin bilimsel yöntemler ışığında incelenerek halk edebiyatına katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Halkın kültürünü yansıtan bu masal ve hikâyeler Çankırı'nın yöresel kültürü bağlamında ele alınmış, bu edebi metinler ve "Duygu Gazetesi" tanıtılarak halkın kültürel birikiminin yeni kuşaklara aktarılmasına katkı sağlanmıştır. Mezkûr halk hikâyeleri ve masallara bakıldığında; belirlenen motiflerin çoğunda İslamiyet etkisi görülmektedir. Ayrıca motiflerin bir kısmında Türklerin İslamiyet'i kabul etmeden önceki inançlarının da etkileri belirlenmiştir (Örneğin; Hürü masalında Hürü'nün geyiğin memesini emerek hayatta kalması, masal ve hikâyelerin sonunda kırk gün kırk gece düğün etmeleri gibi). Halk hikâyesine geçiş ürünlerinde görülen birçok motifin bu metinlerde de yer alması, bahsi geçen edebi metinlerin kültürel aktarımla, İslamiyet

öncesinden günümüze kadar geldiğinin kanıtıdır. Bunun yanında Çankırı yöresinde anlatılan hikâyelerin destansı ve masalsı özellikler kazandığı da görülmektedir.

Kaynakça

- Alptekin, Ali Berat (2002). *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, Akçağ Yayınları, Ankara
- Arslan, Ahmet Serdar (2017). *Çankırı Masalları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Özkul Çobanoğlu), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halkbilimi Anabilim Dalı.
- Albayrak, Nurettin (1993): *Dinî Türk Halk Hikâyelerinden Geyik, Güvercin ve Deve Hikâyeleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Mustafa Uzun), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Türk-İslam Edebiyatı Anabilim Dalı.
- Boratav, Pertev Naili (1946). *Halk Hikayeleri ve Hikayeciliği*. Ankara.
- Boratav, Pertev Naili (1973). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul, Gerçek Yayınevi.
- Çolak, F. (2005). *Şifai ile Selvi Han Hikayesi*. Türklük Bilgisi Araştırmaları, Editör: Şinasi Tekin, Gönül Alpay Tekin. Volum 30/1. 221-274.
- Çankırı Duygu Gazetesi* (9-11) (1932, Nisan-Haziran).
- Çankırı Duygu Gazetesi*(103-110), (1932, Ekim).
- Çankırı Duygu Gazetesi*(87-127), (1932-1933, Haziran-Nisan 18-15).
- Çankırı Duygu Gazetesi* (129-147), (1933, Nisan-Eylül).
- Dilçin, Dehri (2002). *Çankırı Masalları*, Okuyan Adam Yayınları, Ankara.
- Güzel, Abdurrahman; Torun, A. (2008): *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Sakaoğlu, Saim (1999). *Masal Araştırmaları*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Sakaoğlu, Saim (2007). *Masal Araştırmaları*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- TDK (2005). *Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Thomson, Stith (1951). *The Folktale*, Kessinger PUBLISHING, New York.